

**ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობის საკითხისათვის
ქვემო იმპერეთის ეთნოგრაფიული მასალის
მიხედვით²⁹**

უძველესი დროიდან დღემდე, უმაღლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილ საზოგადოებაშიც და ადამიანთა იმ ჯგუფშიც, სადაც სიცოცხლის უზრუნველყოფა ტექნოლოგიური მიღწევების გარეშე მიმდინარეობს, ადამიანი აგებდა და აგებს ურთიერთობებს, რომელიც მის სხვადასხვა საჭიროებებს პასუხობს თვითგადარჩენის რთულ პროცესში. სოციუმის ამ ქსელში ძნელია მოიძებნოს ურთიერთობა, რომელიც თავისი მნიშვნელობით უტოლდებოდეს პაციენტისა და მკურნალის ურთიერთობას, რადგანაც ეს უკანასკნელი იქმნება იმ ზღვარზე, რომელიც სიცოცხლესა და სიკვდილს, ჯანმრთელობასა და ავადობას შორის გადის. როცა ექიმისა და პაციენტის ურთიერთკავშირის საჭიროება დგება, მსუბუქი ავადობიდან დაწყებული მძიმე სნეულებების ჩათვლით, ადამიანი მკურნალისაგან ელოდება საკუთარი ჯანმრთელობის და, ხშირ შემთხვევაში, სიცოცხლის შენარჩუნებას. ექიმის გადამწყვეტი როლი ჯანმრთელობისა და ავადობის, სიცოცხლისა და სიკვდილის მიჯნაზე განაპირობებდა და განაპირობებს მის განსაკუთრებულ სტატუსს საზოგადოებაში.

ხანგრძლივი ისტორიისა და მდიდარი სამედიცინო ტრადიციების მქონე ქართულ კულტურაში მკურნალის განსაკუთრებულ როლს სოციუმის ყოფაში ადასტურებს როგორც წერილობითი წყაროები, ისე ეთნოგრაფიული მონაცემები (მინდაძე 2013, 272-277). საზოგადოება დღესაც ინახავს და უფრო თხილდება მისი წევრების სიცოცხლის გადამრჩენელთა სახელებს. ექიმის განსაკუთრებული სტატუსისა და მისდამი სიყვარულისა და მაღლიერების გამოხატვის შესანიშნავი მაგალითია მთხრობელ

²⁹ კვლევა [FR-19-8876 "საზოგადოება, მკურნალი, პაციენტი: ტრადიციული ქართული სამედიცინო სისტემის სოციოკულტურული ასპექტები და თანამედროვეობა"] განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით

ე. გ.-ის სიტყვები, რომელიც მან ხევში მოღვაწე ბრწყინვალე ექიმთაგან ერთ-ერთის, ვლადიმერ საბაურის, გახსენებისას გვითხრა: „ხალხმა სიყვარულით ლომისა დაჰქვინა“-ო (ჭელიძე 2020 მინდაძე 2013, 272-277) .

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილი კვლევის მიზანი იყო შეგვესწავლა ექიმის და პაციენტის ურთიერთობის საკითხი ქვემო იმერეთის მოსახლეობის ყოფაში, აღგვეჩერა ის ძირითადი ასპექტები, რომელიც ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობას სდევს თან და გაგვეანალიზებინა მოცემული მასალა გასული საუკუნის ეთნოგრაფიული მასალებისა და პრესაში დაცული ცნობების ფონზე, რათა გამოგვევლინა, თუ რა ცვლილებები განიცადა ექიმისადმი საზოგადოებისა და პაციენტის დამოკიდებულებამ სამყაროში მიმდინარე გლობალური ცვლილებებისა და მედიცინის განვითარებაში იმ ძირეული გარდატეხის ფონზე, რომელიც ტექნოლოგიების განვითარებას მოჰყვა.

პაციენტისა და საზოგადოების თვალში მკურნალისათვის აუცილებელ თვისებათა ჩამონათვალს ვხვდებით ძველ სამედიცინო წიგნებში. ხაზგასმულია, რომ ექიმს უნდა ჰქონოდა ფართო და მრავალმხრივი ცოდნა, ამვდროულად უნდა ყოფილიყო დაკვირვებელი, ფრთხილი, უანგარო და დაუბარელი. აუცილებელი იყო ხალხის სიყვარული და მისი მკურნალობაც უფრო შედეგიანი იქნებოდა. “აქიმი წყნარი და მეცნიერი, მორწმუნე და ხელსვიანი ხამს; ... “თუ მეცნიერებაი სრულად იცოდეს და ხელსუბუქი და საყვარელი აქიმი, ... რასაცა მისცემს ავადმყოფსა, სნეულსა შეერგების მისისა ხელისაგან...” (წიგნი სააქიმოი 1936, 10).

რასაკვირველია ყველა ექიმი დადებითი თვისებების მატარებელი ვერ იქნებოდა, ასეთებიც იყვნენ “.... რომელ არ იციან ძალი აქიმობისაი და ნივთი, და თავისას აქიმი დაურქუამს სახელად... ან “...“და იქნების, რომელ მეცნიერიცა იყოს, მაგრამ ხელმძიმე, და საძულველი, და არვის უყუარდეს” (წიგნი სააქიმოი 1936, 10).

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისევე, როგორც მთელს საქართველოში, იმერეთშიც ავადმყოფზე ზრუნავდა როგორც ექიმი, ასევე საზოგადოება. ხალხური მკურნალი თუ პროფესიონალი ექიმი

ყურადღებას აქცევდა მძიმე ავადმყოფს მთელი ავადმყოფობის პერიოდში. თვალყურს ადევნებდა მის კვებას, ცდილობდა ავადმყოფის მდგომარეობის შემსუბუქებას, ხშირად სიტყვიერ ზემოქმედებასაც მიმართავდა, რაც პაციენტზე დადებითად მოქმედებდა. ავადმყოფზე ზრუნვაში ჩართული იყვნენ ახლობლები, სამეზობლო, თანასოფლებები. იცოდნენ ღამის გათენება, გამხნევება, საკვების მიწოდება და ა.შ. ყოველივე ეს დადებით ემოციურ გარემოს უქმნიდა არა მხოლოდ ავადმყოფს, არამედ მთელ მის ოჯახს. პაციენტისა და მისი ოჯახისადმი მხარდაჭერა დღემდე შენარჩუნებულია, თუმცა-ღა, ცხადია, მკურნალობის პროცესში მედიცინის განვითარების კვალდაკვალ გაიზარდა სამედიცინო მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობა და შესაბამისად პაციენტის გამოჯანმრთელების პროცესში პროფესიონალ ექიმთა როლი.

ექიმისაგან საზოგადოება როგორც ძველად, დღესაც, გარდა პროფესიონალიზმისა ელოდება გულისხმიერებას და მაღალ ადამიანურ თვისებებს. ექიმი თავისი საქმის მცოდნე, გამოცდილი, ჭკვიანი, ასაკში შესული, მშვიდი ხასიათის, სათნო ბუნების უნდა იყოს, ასევე კარგად უნდა ერკვეოდეს პაციენტის ფსიქიკაში და ამის გათვალისწინებით მიუდევს მას. “ექიმს კარგი მიღება უნდა ჰქონდეს, ენით უნდა მოგარჩინოს, პირდაპირ პირში არ უნდა გახალოს ცუდი დიაგნოზი, მოიარებით უნდა გითხრას ან პატრონს უთხრას. კარგი სიტყვით შეიძლება ავადმყოფი კარგად გახადო. რამდენი ექიმი ისეთი, რომ სიტყვას ვერ ათქმევინებ. ყველა ადამიანს თავისი ფსიქიკა აქვს, ამიტომ უნდა იცოდეს ექიმმა მასთან მიდგომა“ - გადმოგვცემს მთხრობელი (ჩირგაძე 2021).

საინტერესო ცნობებს გვანვდის აღნიშნული საკითხის შესახებ XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული პერიოდული პრესა, საიდანაც კარგად ჩანს საზოგადოების დამოკიდებულება პროფესიონალი მედიკოსებისა თუ ხალხური მკურნალების მიმართ. სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში ხშირად შუქდება სამედიცინო თემატიკასთან დაკავშირებული საკითხები. გაზეთების პირველ გვერდებზე ქვეყნდება ამა თუ იმ ექიმთან პროფილის მიხედვით პაციენტთა მიღების განრიგი. აღნიშნული ტიპის ცნობებს ხშირად გვერდის ნახევარზე მეტი უჭირავს,

რაც ცხადყოფს ამ ინფორმაციის საჭიროებას მაშინდელი საზოგადოებისათვის. გაზეთებში „ივერია“, „დროება“, „ისარი“, „კვალი“ ხშირად ქვეყნდება სტატიები და კორესპოდენციები, რომლებიც აღწერს სამედიცინო ვითარებას ამა თუ იმ რეგიონში და მათ შორის, ჩვენს საკვლევ არეალში. საგანგებო ყურადღება ეთმობა ექიმთა მხრიდან პროფესიონალიზმის გამოვლინებას. „ექიმობას დიდი მნიშვნელობა აქვს და იშვიათი შემთხვევა არ არის, რომ ექიმებს მძიმე ავადმყოფები, რომელთაც სიკვდილისკენ ჰქონდათ პირი, გამოუბრუნებიათ. რაც უფრო ადრე დაიწყებ ექიმობას, მით უმჯობესია“ - ვკითხულობთ გაზეთ „ივერია“-ში (გაზ. „ივერია“ 1904, #265). განიხილება ექიმთა პროფესიონალიზმი და მათი ჰუმანური თვისებები. ბევრ მათგანს იმერეთის მოსახლეობა პატივს სცემდა. ასეთი იყო დაბა ზესტაფონში ექიმი **იოსებ ჯინორიძე**, რომელსაც დიდი დაფასება ჰქონდა როგორც უანგარო, მცოდნე და დაუზარელ პიროვნებას. „დაბა ზესტაფონში იყო ექიმი იოსებ ჯინორიძე, რომელსაც ძალიან ემადლიერებოდნენ, იყო უანგრო, მცოდნე, დაუზარელი, მანამდე კი ვინც იყო მაზრის ექიმი, ის ხალხს არ უყვარდა, რადგან წინასწარ იღებდა ფულს და იყო უყურადღებო“ („კვალი“ 1895, #31).

მკურნალობის პროცესში პაციენტისა და ექიმის ურთიერთობის დიდ მნიშვნელობას ხაზს უსვამს გაზეთ „დროებაში“ გაშუქებული მოსაზრება, რომ უმჯობესია სოფლებში დაინიშნონ ადგილობრივი მკვიდრი ექიმები, რომელთაც უკეთ აქვთ გათვითცნობიერებული მოსახლეობის ბუნება და წეს-ჩვეულებანი. „...ექიმები და დამრიგებლები თვითონ ადგილობრივი მაცხოვრებელნი უნდა იყვნენ, რომელთაც კარგად იცოდნენ ერთის მხრივ ჩვენი ბუნების ხასიათი და მეორეს მხრივ ჩვენი ხალხის შეძლება, ცხოვრება და ჩვეულება. უცხო ქვეყნიდან მოსულ კაცს ნაკლებევალება აქვს, რომ არ იცნობს ჩვენს ხალხსა. გარდა ამისა მდაბიო ხალხი გულწრფელად არასოდეს დაენდობა, არ დაუჭერებს. მერწმუნეთ: ერთი ამგვარი უბრალო ექიმების გამომზრდელი შკოლა ათჯერ უფრო მომეტებულ ნაყოფსა და სარგებლობას მოუტანს ხალხს, ვიდრემ ათი ესრდენოდებული სახალხო საექიმო გაზეთი და ასი წიგნი“ („დროება“ 1874, #452).

არაერთ სტატიასა და კორესპოდენციაში გაკრიტიკებულია არაპროფესიონალი მედიკოსები: “მავნებელია ექიმი, რომელიც სნეულების გამოცნობას ვერ ახერხებს და ყოველ ავადმყოფში ერთსა და იმავე სნეულებას ხედავს, ყოველ ავადმყოფს ერთსა და იმავე წამალს აძლევს“ („ივერია“ 1909, #23).

მწვავე კრიტიკას ვაწყდებით ზოგიერთი მაზრის ექიმების მიმართაც. “ჩვენი ზოგიერთი მაზრის ექიმებზე ხანდახან ისეთი საჩივარი ისმის ხოლმე, რომ მისი დაჯერება ძნელია. ვერ წარმოიდგენთ მართლა, რა ექიმი უნდა იყოს ის, რომელიც როცა იბარებთ ავადმყოფის სანახავად, გითვლით, რომ დღეს სადილად სხვაგან ვარ დაპატიჟებული და არ შემძლიან მოსვლაო“ („დროება“ 1884, #277).

როგორც საგაზეთო ცნობები მოწმობს, იყო შემთხვევები როდესაც ექიმი მკაცრად ისჯებოდა არაკვალიფიკურობის და უყურადღებო საქციელის გამო. რასაც ადასტურებს ამ პერიოდის ცნობილი ექიმებისათვის (ანანოვი, ბარალევიჩი და ჰასპარიანცი და სხვ) მკაცრი საყვედურის გამოცხადება საექიმო საზოგადოების მიერ. “... მათი ქმედება არ შეჰფერის და არ ეთანხმება ფაკულტეტურს ფიცსა და ექიმის წოდებას“- ვკითხულობთ გაზეთ “დროებაში“ (გაზ. „დროება“ 1884, #273).

ეთნოგრაფიული მონაცემებით საკვლევი მოსახლეობა როგორც უნინ, ასევე დღესაც ემადლიერება ექიმებს, როგორც პროფესიონალური, ასევე ადამიანური თვისებების გამო. თუმცა დღესდღეობით დამოკიდებულება ექიმების მიმართ შეიძლება დავახასიათოთ, როგორც არაერთგვაროვანი.

საკვლევ რაიონებში ნაწილი ექიმებისა (როგორც ძველი, ასევე თანამედროვე) განსაკუთრებული სიყვარულითა და პატივისცემით სარგებლობენ, რასაც განსაზღვრავს ერთი მხრივ მათი სამედიცინო პრაქტიკის ეფექტურობა, და მეორე მხრივ, მთხრობელთა მიერ საგანგებოდ ხაზგასმული - მათი დამოკიდებულება ავადმყოფისადმი. უნდა ითქვას, რომ მოსახლეობის უმრავლესობა ხაზს უსვამს, რომ ამ თვისებებს ძველ ექიმთა შორის უფრო ვხვდებით: “ძველი ექიმები კარგი სპეციალისტები იყვნენ, შინაურულები, მათ მიმართ მეტი სიყვარული და პატივისცემა იყო, ზოგიერთ

მათგანს იფიცებდა მოსახლეობა, ფეხითაც დადიოდნენ სოფელ-სოფელ. ახლანდელი ექიმები ბევრს წამალს გინერენ, გეუბნებიან ამა და ამ აფთიაქში იყიდეთ. უნინ ექიმი ავადმყოფს გამოკითხავდა თავიდან ბოლომდე ჩივილებს, დღეს კი ექიმები დაჰყვეს ცალ-ცალკე ორგანოების მიხედვით. ადამიანი რომ მიდის ექიმთან მხოლოდ ერთი ორგანო განიხილება რაც ანუხებს. ადრე ასე არ იყო, ახლა ყველა აკადემიკოსია. ზოგი ექიმი მარჩიელია, ზუსტად ვერ სვამს დიაგნოზს. უნინ ექიმი მიდიოდა ავადმყოფთან, ახლა ავადმყოფი მიდის ექიმთან. ყველა დროში იყვნენ ცუდი და კარგი ექიმები, მაგრამ უნინ მეტი სითბო და სხვა ურთიერთობა იყო. ახლა ქვეყანა შეიცვალა, ხალხმა დაკარგა სიყვარული, ნაკლებად ფიქრობენ სიკეთეზე და ეს ყველაფერში ჩანს“ - გადმოგვცემს მთხრობელი (ჩირგაძე 2021)

საკვლევი მოსახლეობის ძველი თაობა განსაკუთრებით ემადლიერება საბჭოთა პერიოდის ექიმებს, მისტირიან ძველ საავადმყოფოებს ხონსა და სამტრედიაში. მაგალითად, იხსენებენ, იმდროინდელ ცნობილი ექიმებს - ცოლ-ქმარ ვაჭახიძეებს, რომელთაც მთელი სამტრედიის რაიონის მოსახლეობა დიდ პატივს სცემდა.

თანამედროვე ყოფაში მოსახლეობის ნაწილი ექიმებისადმი კარგად არის განწყობილი. მათი აზრით, ექიმებს მძიმე პერიოდში უწევთ მუშაობა, რადგან იმატა სხვადასხვა დაავადებათა რიცხვმა. “ახლაც არიან კარგი ექიმები, მათ მეტი საზრუნავი აქვთ, უნინ ყველაფერი ნატურალური იყო, ჰაერიც, ახლა ყველაფერი შეცვლილია“ - გადმოგვცემს მთხრობელი. თანამედროვე ექიმებიდან ხონის რაიონში განსაკუთრებით ემადლიერებიან ექიმებს - მათე ჩაქსოლიანს, ნუგზარ სულაბერიძეს...

არაერთგვაროვნებით ხასიათდება დამოკიდებულება პანდემიის პერიოდში მომუშავე ექიმებისადმი. ვხვდებით მათ კრიტიკასა და პროფესიონალიზმში დაეჭვებას, თუმცა მეორე ნაწილი თვლის, რომ Covid პანდემიის პერიოდში ეპიდემიოლოგები კვალიფიციურად და დაუღალავად შრომობენ (ჩირგაძე 2021).

მიუხედავად იმისა, რომ იმერეთის მოსახლეობა დღესდღეობით ინტენსიურად სარგებლობს ოფიციალური სამედიცინო

მომსახურებით, ხალხური მკურნალების პრაქტიკა არ გამქრალა. დღესაც ზოგიერთი სოფელში ვხვდებით ექიმებს, რომლებიც იყენებენ ხალხურ სამკურნალო საშუალებებს, განსაკუთრებით ხშირია მცენარეებზე დამზადებულ სამკურნალო მალამოების გამოყენების პრაქტიკა. ზოგიერთმა თანამედროვე ხალხურმა მკურნალმა ინტერესის გამო თვითონვე შეისწავლა აღნიშნული საქმიანობა, ზოგს კი შთამომავლობით გადაეცა. რაც შეეხება მაგიურ-რელიგიურ მკურნალობას, მას ფაქტობრივად, აღარ ან ძალიან იშვიათად მიმართავენ,

საკვლევი მოსახლეობის დამოკიდებულება ხალხური მკურნალების მიმართაც არაერთგვაროვანია. გადმოგვცემენ, რომ მათ შორისაც იყვნენ კეთილსინდისიერი და მცოდნე მკურნალები. როდესაც მკურნალობა შედეგანი არ იყო სოფლის მკურნალი, არც იშვიათად, პაციენტს ექიმთან გადაამისამართებდა. “ჩემს წამალს კი გატან, მაგრამ რადგან არ გშველის მიდი პროფესიონალთანო”. ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებს ნაკლებად სჭერთ ხალხური მკურნალების, ძველი თაობა კი მათდამი უფრო პოზიტიურად არის განწყობილნი.

დღესდღეობით საკვლევ რეგიონში ჯერ კიდევ დასტურდება ხალხური მკურნალების პრაქტიკა. ისინი უმეტესწილად მკურნალობენ დამწვრობას, ჰეპატიტს, კენჭოვან დაავადებას, ტონზილიტს და ა.შ.

საყურადღებოა ხალხური მკურნალობისადმი დამოკიდებულების ამსახველი ცნობები, რომელიც დაცულია ქართულ პერიოდულ პრესაში. “მხოლოდ ჩვენში თითქო არა ვსცნობთ საჭიროდ ამ საგანს გული დავუდოთ. ჩვენი ხალხი ძველი ხალხია, ძველებურის კულტურის პატრონი, ხოლო აზიის ძველ კულტურას ბევრი რამ ისეთი ცოდნა და გამოცდილება ჰქონდა შემუშავებული, რასაც მხოლოდ ახლა მიაგნო ევროპის მეცნიერებამ” (ივერია 1904, #258).

პრესაში სხვადასხვა მაგალითია მოყვანილი ხალხური მკურნალობის ეფექტურობაზე. თვლიან, რომ ზოგიერთ სამკურნალო საშუალებას მართლაც სჭირდება შესწავლა და გამოყენება. აქვე აღნიშნულია, რომ ხალხურ მკურნალთა შორის ბევრი

უცოდინარი, მატყუარა და ფულის გამომძალველი მკურნალებიც იყვნენ. “ჩვენ არა ვართ თაყვანისმცემელნი და დამცველნი ყველა იმ ცრუმორწმუნოებისა რომელნიც ასე უხვად დარჩენილან საზოგადოთ ჩვენს ხალხში და განსაკუთრებით იმერეთში. რასაკვირველია, მკითხავენ და მარჩიელებს არ დავიცავთ, რომელნიც ხალხს ატყუებენ და აღატაკებენ” (დროება 1874, #453).

ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობის საკითხის შესწავლისას საყურადღებო ცნობები იქნა მოპოვებული ქალაქ ქუთაისშიც. განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია შემდეგმა გარემოებამ: ქალაქში ძალზედ პოპულარული რამდენიმე ექიმი თავის საქმიანობაში აერთიანებს კლასიკური და ხალხური მედიცინის მიდგომებს. უმეტეს შემთხვევაში ოფიციალური მედიცინა გვევლინება შეუცვლელ სადიაგნოსტიკო საშუალებად, ხოლო სამკურნალწამლო საშუალებები ტრადიციული, ხალხური მეთოდებით მზადდება, თუმცაღა საჭიროების შემთხვევაში არც სააფთიაქო მედიკამენტების ჩართვაზე ამბობენ უარს.

რამდენადაც ჩვენი კვლევა ფოკუსირებულია საზოგადოების, ექიმისა და პაციენტის ურთიერთდამოკიდებულებასა და ამ ურთიერთობის სოციოკულტურულ ასპექტებზე, შევეცადეთ ქუთაისის მოსახლეობაში ხალხური მეთოდებით ცნობილი მკურნალები გამოგვევლინა. რამდენიმეს მათგანს თითქმის ყველა რესპოდენტი ასახელებდა: მამაგვიშვილები, აკოფოვები, ხაბაზი, გადელია, აისორები...

ქუთაისელთა შორის სახელგანთქმულ ექიმთა შორის ტრადიციული საშუალებებით მკურნალობას, უმეტეს შემთხვევაში, რამდენიმე თაობის წარმომადგენლები ეწვეიან. მაგალითად, ქუთაისლებისათვის ცნობილი აკოფოვების წამალი, როგორც ნინო აკოფოვმა გვიამბო, ოჯახისთვის მამის ბებიას უსწავლებია. იგი კაჭკაჭიშვილის ქალი ყოფილა ლაილაშიდან, ლეჩხუმიდან. დღეისათვის „კოდუაშვილების წამლის“ სახელით ცნობილი „საყმანვილოს“ წამალს მესამე თაობა ამზადებს. „ ჩვენი წამალი მოდის საუკუნეა, ბაბუა ბავშვთა ექიმი იყო და ბებია რომ გამოთხოვდა აქ, მზითევში გამოატანეს ცოდნა.“ ოკრიბიდან,

სოფელ შუყერიდან გამოთხოვილმა ქალმა მზითევში მოტანილი ცოდნა რძალს გადასცა, მან კი თავის ვაჟიშვილს. ასევე რამდენიმე თაობის ქუთაისლები და არა მარტო ქუთაისლები, მიმდებარე რეგიონებიდან ჩამოსული პაციენტებიც, აკითხავენ აისორებს, რომლებიც ცნობილ დამწვრობის მალამოს ამზადებენ. იმ ფაქტის დასტურად, რამდენად პოპულარულია აისორების წამალი, შეგვიძლია გითხრათ, რომ დილის 10-იდან 11-მდე მისულს ისეთი რიგი დაგვხვდა, რომ იმ დღისით შესვლას უკვე ვეღარ მოვახერხებდით. ისევე, როგორც ექიმ ირინე მამაგეიშვილის შემთხვევაში ტაქსისთვის საჭირო არაა მისამართის თქმა - აისორები და მამაგეიშვილები - უკვე გასაგები მისამართია. ირინე მამაგეიშვილმა იხუმრა; „მეც კი აღარ ვამბობ მისამართს და ვეუბნები მამაგეიშვილებთან მიმყვანეთ“ (ჭელიძე 2021)

იმ ფაქტის დასტურად, როგორი პოპულარობით და ნდობით სარგებლობდა ზემოჩამოთვლილი სამკურნალო საშუალებები, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ხშირი იყო შემთხვევები, როცა ოფიციალური მედიცინის წარმომადგენლებიც პაციენტს რჩევას აძლევდნენ საჭირო შემთხვევაში მათი წამლის გამოყენებისა. შეკითხვაზე „კომუნისტების დროს კრძალავდნენ შინაურ წამლებს, თქვენ თუ შეუწუხებიხართ?“, ნინო აკოფოვმა გვიპასუხა: „არა, მილიციელებიც კი მოსულან და წაუღიათ სამკურნალოდ“. სახელმწიფოს ოფიციალური მიდგომის საწინააღმდეგო ეს რეალობა გამოცდილებას ეფუძნებოდა და როგორც რესპოდენტებმა გვითხრეს, ეს დამოკიდებულება დღესაც გრძელდება. მაგალითად, ნიკო კოლუაშვილმა შეკითხვაზე „ექიმების დამოკიდებულება როგორია, ხომ არ გიგრძნიათ, რომ აღმაცერად უყურებენ თქვენს წამლობას?“ გვიპასუხა: „არა, პირიქით, უშვებენ ჩემთან. ექიმი თ. ნ. მაგალითად, ჩემთანაც აგზავნის ხშირად ავადმყოფებს. სხვა ექიმებიც მიგზავნიან.“ (ჭელიძე 2021)

მაგალითი იმისა, რომ გასულ საუკუნეშიც კლასიკური მედიცინის წარმომადგენლებიც არ ერიდებოდნენ ხალხურ მკურნალოთან პაციენტის გაგზავნას, ხოლო თავად მკურნალებიც საჭიროების დროს იყენებდნენ სააფთიაქო წამლებს, მიმდებარე სოფლებშიც

შეგვხვდა. აღნიშნული, ცხადია, ემპირიული გამოცდილებითაა განპირობებული. მაგალითისათვის, პ.ა. სოფელი მთისძირიდან, 72 წლის, მკურნალობდა მოტეხილობებსა და ნაღრძობებს. მკურნალობა მან ბაბუისაგან ისწავლა. აღნიშნავს, რომ ბაბუა „მოტეხილი რომ ჰქონდა არიგებდა ხაში უნდა ჭამო, ძვლის ნახარში უნდა ჭამო, დაღევას უკრძალავდა ყველას. როცა მოტეხილობა იყო ანტიბიოტიკს აძლევდა. ხუთი დღე უნდა სვა რომ ანთებითი პროცესი ჩაქრესო. მაალამო კი ხალხური იყო. ერთ მაალამოს აკეთებდა, გააჩნია როგორი მოტეხილობა იყო. უხვევდა იმის მიხედვით. დიდი ძვლის მოტეხილობაზე სხვა უნდოდა, პატარას სხვა. გააჩნია რა მოტეხილობა იყო. ამოვარდნილს კიდევ სხვას ადებდა“ (ჭელიძე 2021). ასევე იყენებდა თანამედროვე სადიაგნოსტიკო საშუალებებს: „მაგალითად იდაყვი ჩამსხვრეული იყო, იმ წუთში რენტგენს როგორც კი ნახავდა, საოპერაციოდ უშვებდა. არ მოჰკიდებდა ხელს.“ პ. ა.-ს მეუღლეც ვერ იხსენებს შემთხვევას, რომ საავადმყოფოს ექიმებს უკმაყოფილება გამოეთქვათ: „პირიქით, რენტგენოლოგებმაც იცოდნენ აქეთ გამოუშვებდნენ ავადმყოფს.“

ზემოთგანხილული მაგალითებიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კლასიკური მედიცინის წარმომადგენლები, მიუხედავად სახელმწიფოს მხრიდან ხალხური მკურნალობის ოფიციალური აკრძალვისა, არ ერიდებოდნენ პაციენტის სასიკეთოდ მათთვის ე. წ. „ექიმბაშის“ წამალი ერჩიათ. აღნიშნული, რა თქმა უნდა, პაციენტის ინტერესებით იყო განპირობებული და ემყარებოდა იმ დადებით გამოცდილებას, რომელიც ქუთაისში სწრაფად ვრცელდებოდა.

საველე ეთნოგრაფიული კვლევის წარმოებისას საგანგებო ყურადღება მიიქცია იმ გარემოებამ, რომ დღეისათვის მოქმედ ცნობილ ექიმთა შორის გვხვდებიან მედიკოსები, რომლებიც თავიანთ საქმიანობაში აერთიანებენ კლასიკური მედიცინისა და მკურნალობის ხალხური საშუალებების საუკეთესო გამოცდილებას, რაც განაპირობებს კიდევ მათ მაღალ ავტორიტეტს ქალაქის მოსახლეობაში.

ერთ-ერთი ამ ექიმთაგანია გია ხაბაზი. იგი ქუთაისის ნომერი მე-2 პოლიკლინიკაში მუშაობს. აქ არის განთავსებული

მისი ტრავმატოლოგიური კაბინეტი. დიაგნოსტიკისათვის იგი წესისამებრ ნიშნავს რენტგენს და სხვა საჭირო კლინიკური კვლევებს, მისი მკურნალობის მეთოდი კი ხაბაბთა საგვარეულო ტრადიციის გაგრძელებაა. ექიმის კაბინეტთან არსებული დაუსრულებელი რიგი, რომელიც საკუთარი თვალით რამდენჯერმე ვნახეთ, ცხადჰყოფს ექიმის ავტორიტეტსა და მისი მკურნალობის ეფექტურობას, რაც დაგვიდასტურეს კიდევ რიგში მომლოდინე პაციენტებმა, რომლებიც ახლობლებს მოყვანილი ჰყავდათ არა მხოლოდ ქუთაისიდან, არამედ დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონიდან.

ექიმ გადელიას ოჯახი კიდევ ერთი შემთხვევაა, როცა საზოგადოებაში პოპულარული და პატივსაცემი ექიმი მკურნალობის პროცესში გვერდიგვერდ იყენებს კლასიკურ მედიცინასა და ხალხურ ტრადიციებს. უფროსი თაობის წარმომადგენელი ექიმი გადელია შინაგან სნეულებებს მკურნალობდა მცენარეული ნაყენებით. მას მიმართავდნენ ნაღვლის ჩივილების, საშარდე სისტემის პათოლოგიების და გასტროენტეროლოგიური პრობლემების დროს. დღეისათვის მკურნალობის ამ ხაზს აგრძელებს მისი ვაჟი, რომელიც თავად პროფესიით ექიმია და კლინიკა „ნიუმედიქალის“ ერთ-ერთი წამყვანი თანამშრომელი იყო ჩვენი სავლელე ეთნოგრაფიული მუშაობის დროს.

როგორც ზემოგანხილული შემთხვევები გვიჩვენებს ხალხური მკურნალობის მცოდნე ექიმთა შორის, რომლებიც ხალხში პოპულარობით სარგებლობენ, მნიშვნელოვანი ფაქტორია ცოდნის მემკვიდრეობით გადაცემა. მაგ., ხაბაბთა გვარი განთქმულია მოტეხილობებისა და ნაღრძობების მკურნალობაში, გადელიას გვარშიც უკვე მეორე თაობაა ექიმების, დღეისათვის აკოფოვების სახელით ცნობილი წამალი მეოთხე თაობას ითვლის... ამდენად შეიძლება ითქვას, რომ მათ ავტორიტეტს და ცნობადობას მათი ოჯახის ტრადიციაც ხელს უწყობს, თუმცა ექიმ ირინე მამაგეიშვილის შემთხვევა გვიჩვენებს, რომ ექიმთა პოპულარობის განმაპირობებელი მოსახლეობაში არსებული დადებითი გამოცდილებაა, რაც ექიმის მიერ მიღწეულ მკურნალობის დადებით შედეგებს ეფუძნება და რის შესახებ ინფორმაციაც, როგორც

ზემოთ აღვნიშნეთ, სწრაფად ვრცელდება საზოგადოებაში.

ირინე მამაგვიშვილი პროფესიით ექიმი-თერაპევტია. დაამთავრა ქ. ნალჩიკის ყაბარდო-ბალყარეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტი (სამკურნალო საქმე). ზოგადი პროფილის თერაპევტის გარდა მუშაობდა კარდიოლოგადაც. 1996 წელს ჩაირიცხა მოსკოვის სეჩენოვის სახელობის სამედიცინო აკადემიაში (ყოფილი მოსკოვის პირველი სამედიცინო ინსტიტუტი). გაიარა კვალიფიკაცია ტრადიციული მეთოდებით დიაგნოსტიკისა და მკურნალობის საკითხებში, კერძოდ კლინიკური ფიტოთერაპია. შეისწავლა მცენარეთა სამკურნალოდ გამოყენება ისეთი შინაგანი სნეულებების დროს, როგორცაა გასტროენტეროლოგია, გულსისხლძარღვთა დაავადებები, საშარდე სისტემის პათოლოგიები. სამკურნალო პრაქტიკას ეწევა მისი დაც, პროფესიით ოტო-რინო-ლარინგოლოგი, რომელიც გარდა იმისა, რომ ოფიციალური მედიცინის წარმომადგენელია, ფიტოთერაპევტიცაა და მკურნალობის დროს საჭიროებისამებრ იყენებს როგორც კლასიკური მედიცინის სამკურნალწამლო საშუალებებს, ასევე საკუთარი ხელით შეგროვებული მცენარეებისაგან მომზადებულ წამლებს. როგორც საუბრის დროს გვითხრეს, მცენარეებს აგროვებენ როგორც დასავლეთ, ასევე აღმოსავლეთ საქართველოში. მკურნალობის პროცესში ფიტოთერაპიისა და კლასიკური ფარმაცოლოგიის შერწყმა ჩვეულებრივია ექიმისა და მისი პაციენტებისათვის: „როცა მოდის, ვიცი, რომ მოდის მცენარეული წამლისთვის, მაგრამ ვუბნები: თუ საჭირო იქნება უნდა ჩავრთოთ სააფთიაქო წამალიც, შენ ხომ მოსარჩენად მოხვედი-თქო. ყოფილა შემთხვევა, მხოლოდ სააფთიაქო წამალიც დამინიშნია, მაგალითად წყლულოვან კოლიტზე, ბორჯომშიც ვაგზავნი ზაფხულობით, იქ ვაბარებ გასტროენტეროლოგ ექიმებს.“ (ჭელიძე 2021)

ზემოგანხილული მაგალითების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საზოგადოების დამოკიდებულება მკურნალი ექიმებისადმი ეფუძნება ხალხში არსებულ ემპირიულ გამოცდილებას და დადებითი შედეგის მქონე მკურნალთა ავტორიტეტს. ის ხალხური მკურნალები, რომლებმაც სამკურნალწამლო საშუალება და

მკურნალობის ხერხები მემკვიდრეობით წინაპრებისაგან მიიღეს, არ ერიდებიან საჭიროების შემთხვევაში მკურნალობაში სააფთიაქო საშუალებების ჩართვას და აქტიურად იყენებენ დიაგნოსტიკის თანამედროვე მეთოდებს. გვხვდება შემთხვევები, როცა ექიმი თანაბრად დაუფლებული როგორც ოჯახისაგან მემკვიდრეობით მიღებულ ცოდნას, ასევე ოფიციალურ მედიცინას. ვფიქრობთ ქუთაისში აღწერილი ეს რამდენიმე შემთხვევა იმ ზოგადი ტენდენციის გამოვლინებაა, რომელიც გულისხმობს ხალხური სამკუნალო ცოდნა-გამოცდილების პროფესიონალ მკურნალთა ყურადღების არეალში მოხვედრას და ხალხური მედიცინისა და კლასიკური მედიცინის მიღწევების გაერთიანებას ეფექტური მკურნალობისათვის.

2021 წლის ზაფხულში ქვემო იმერეთში ჩატარებული საველე-ეთნოგრაფიული კვლევის დროს მოპოვებული მასალის ანალიზისა და ქართული პრესის ცნობებთან მისი შეჯერების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ

ქვემო იმერეთში, ისევე როგორც მთელს საქართველოში, ძველადაც და ახლაც ექიმის როლსა და სტატუსს განსაკუთრებული პატივისცემით ეკიდება მოსახლეობა, ისინი სიყვარულითა და პატივისცემით იხსენებენ იმ ექიმებს, რომლებიც პროფესიონალიზმითა და ადამიანური თვისებებით გამოირჩეოდნენ და დატოვეს კვალი მოსახლეობის მეხსიერებაში. ამის ნათელი დასტურია ის ფაქტი, რომ მათი სახელები ორი და სამი თაობის შემდეგაც კი ცოცხალია საზოგადოების მეხსიერებაში. მკურნალისადმი სიყვარულის და მადლიერების გამოხატვის თვალსაჩინო შემთხვევაა სოფ. სალომინაოში თანასოფლელთა მიერ ექიმისათვის აღმართული ძეგლი სოფლის ცენტრში.

საზოგადოების გადმოსახედიდან პროფესიონალიზმის გარდა ექიმისათვის აუცილებელ თვისებებებად მიიჩნევა გულისხმიერება, ჰუმანურობა და პროფესიული ტაქტი, რასაც ექიმი ავადმყოფთან მიმართებაში უნდა ამჟღავნებდეს და რითაც უნდა ხასიათდებოდეს სოციალურ ურთიერთობათა შორის აგრერიგად მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული ურთიერთობა მკურნალისა და პაციენტისა.

მოსახლეობის დამოკიდებულება მოქმედი ექიმებისადმი ხასიათდება არაერთგვაროვნობით: შეიმჩნევა სკეპტიციზმიც ექიმთა პროფესიონალიზმისადმი და განსაკუთრებული ნდობაც ექიმებისადმი. ორივე თვალსაზრისისათვის ამოსავალი წერტილი ემპირიული გამოცდილებაა: პირველს უარყოფითი გამოცდილება განაპირობებს, მეორეს კი ეფექტური მკურნალობით მიღწეული დადებითი შედეგები, რომელიც საზოგადოებაში გროვდება ცალკეულ წევრთა გამოცდილების სახით და განაპირობებს საზოგადოების დამოკიდებულებას ექიმისადმი.

არაერთგვაროვნობით ხასიათდება, ასევე, მოსახლეობის დამოკიდებულება ხალხური მკურნალებისადმი და წარმმართველი ამ შემთხვევაშიც ის ემპირიული გამოცდილებაა, რომელიც ამა თუ იმ ექიმის სამკურნალო პრაქტიკის ეფექტურობას უკავშირდება.

ყურადღებას იქცევს ქალაქ ქუთაისში დადასტურებული რამდენიმე შემთხვევა, როცა საზოგადოებაში სახელგანთქმული ექიმები თავიანთ სამკურნალო პრაქტიკაში ერთმანეთს უთავსებენ მედიცინის ტექნოლოგიურ მიღწევებსა და მემკვიდრეობით მიღებულ მკურნალობის ხალხურ ტრადიციებს; კლასიკურ ფარმაკოლოგიასა და მცენარეულ სამკურნალო საშუალებებს.

როგორც ქვემო იმერეთში ჩატარებული სავლელ ეთნოგრაფიული კვლევა გვიჩვენებს, უცვლელია ექიმისადმი, როგორც მკურნალობის წარმმართველისადმი, პატივისცემა და მისი განსაკუთრებული სტატუსი საზოგადოებაში, რასაც, როგორც დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, უნდა განაპირობებდეს მისი გადამწყვეტი როლი ჯანმრთელობასა და ავადობას, ზოგ შემთხვევაში კი სიცოცხლესა და სიკვდილს შორის მდგარი პაციენტის წინაშე, ხოლო სიცოცხლის უზრუნველყოფისათვის აგებულ სოციალურ ურთიერთობათა შორის ექიმისა და პაციენტის დამოკიდებულება გვევლინება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანეს ურთიერთობად.

დამონმებული ლიტერატურა:

ნიგნი სააქიმოა 1936 - „ნიგნი სააქიმოა“, თბილისი, 1936

ივერია 1904-1 - გაბ. „ივერია“ 1904 წ. №258

ივერია 1904-2 - გაბ. „ივერია“ 1904 წ. №265

ივერია 1909 - გაბ. „ივერია“ 1909 წ. №23

დროება 1884-1 - გაბ. „დროება“ 1884 წ. №273

დროება 1884-2 - გაბ. „დროება“ 1884 წ. №277

დროება 1874-1 - გაბ. „დროება“ 1874 წ. №452

დროება 1874-2 - გაბ. „დროება“ 1874 წ. №453

კვალი 1895 - გაბ. „კვალი“ 1895 წ. №31

მინდაძე 2013 - მინდაძე ნ. ქართველი ხალხის ტრადიციული სამედიცინო კულტურა, თბილისი, 2013.

ჩირგაძე 2021 - ჩირგაძე ნ. საველე ეთნოგრაფიული დღიური (ხონის რაიონი), 2021.

ჩირგაძე 2021 - ნ ჩირგაძე ნ. საველე ეთნოგრაფიული დღიური (სამტრედიის რაიონი), 2021.

ჭელიძე 2020 - ე ჭელიძე ე. საველე ეთნოგრაფიული მუშაობის დღიური, ხევი, 2020.

ჭელიძე 2021 - ე ჭელიძე ე. საველე ეთნოგრაფიული მუშაობის დღიური, ქუთაისი, 2021.

ჭელიძე 2021 - ე ჭელიძე ე. საველე ეთნოგრაფიული მუშაობის დღიური, ვანის რაიონი, 2021.

CONCERNING THE PROBLEMS OF DOCTOR-PATIENT RELATIONSHIP ACCORDING TO THE ETHNOGRAPHIC DATA OF KEMO IMERETI

The purpose of the research was to study the issue of the doctor-patient relationship among the population of Kvemo Imereti. The ethnographic data was compared to the information published in the periodicals of the last century and the dynamics of changes were revealed. The society's and patient's attitude towards the doctor has changed due to the global changes in the world and the fundamental change in the development of medicine caused by the improvement of technology.

The field ethnographic research conducted in Kvemo Imereti proves, that the respect for the doctor as the leader of the treatment and his special status in the society has not changed. This fact should be determined by his decisive role of the doctor in the opposition of health and illness and life and death. Among the social relations elaborated for the support of life, the attitude of the doctor and the patient appears as one of the most important relations.